Miron Costin

De neamul moldovenilor

De neamul moldovénilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor

de Miron Costin

Predoslovie, adecă cuvântare dintăi de descălecatul țărâi cel dintăi și a neamului moldovenescŭ

Către cititoriu

Începutul țărâlor acestora și neamului moldovenescŭ și muntenescŭ și câți sunt și în Țările Ungurești cu acest nume, români și până astăzi, de unde suntŭ și de ce seminție, de când și cum au dăscălecat, acéste părți de pământŭ, a scrie, multă vréme la cumpănă au stătut sufletul nostru. Să înceapă osteneala aceasta, după atâta véci de la discălecatul țărâlor cel dintăi de Traian împăratul Râmului, cu câteva sute de ani peste mie trecute, să sparie gândul. A lăsa iarăș nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, ieste inimii durére. Biruit-au gândul să mă apucu de această trudă, să scoț lumii la védére felul neamului, din ce izvor și seminție suntŭ lăcuitorii țărâi noastre, Moldovei și Țărâi Muntenești și românii din Țările Ungurești, cum s-au pomenit mai sus, că toți un neam și o dată discălecați suntŭ, de unde suntŭ veniți strămoșii lorŭ pre acéste locuri, supt ce nume au fostŭ întâi la discălecatul lor și de cândŭ s-au osebit și au luat numele cest de acum, moldovan și muntean, în ce parte de lume ieste Moldova, hotarăle ei păn unde au fostŭ întâi, ce limbă țin și păn-acum, cine au lăcuit mai nainte de noi pe acestŭ pământŭ și supt ce nume, scot la știrea tuturorŭ, carii vorŭ vrea să știe neamul țărilor acestora.

Dzice-va néștene: prea târziu ieste; după sutele de ani cum să vorŭ putea ști poveștile adevărate, de atâtea vacuri? Răspunzŭ: Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții omenești, scrisoarea, dintru care, daca va nevoi omul, céle trecute cu multe vremi le va putea ști și oblici. Și nu numai lucrurile lumii, staturile și-ncepăturile țărâlor lumii, ce și singură lumea, ceriul și pământul, că suntŭ zidite după cuvântul lui Dumnezeu celui putérnic. Crezŭ, din Scripturi știm și din Scripturi avem și sfânta credință a noastră creștinească și mântuirea noastră cu pogorârea fiilui lui Dumnezeu și împelițarea cuvântului lui, cel mai denainte de véci în firea omenească (denafară de păcatŭ). Scriptura ne deșchide mintea, de ajungem cu credința pre Dumnezeu, duhul cel nevăzut și necoprinsŭ și neajunsŭ de firea noastră, Scriptura departe lucruri de ochii

noștri ne face de le putem vedea cu cugetul nostru. Să nu pomenim de marile Moisi, carile după 2.400 de ani au scris létopisețul de zidirea lumii, că acela au avut pre însuși Dumnezeu dascal, rostŭ cătră rost. Omir în 250 de ani au scris după răsipa Troadii războaiele lui Ahileus, Plutarhŭ în 400 de ani au scris viiața și faptele vestitului împăratŭ în lume, a lui Alexandru Machidon; Titus Livius cursul a toată împărățiia Râmului în 700 de ani și mai bine au scrisŭ după urzitul Râmului și alți mulți istorici, cercândŭ de-amărântul scrisorile, cursul a multe vacuri cu osârdie și cu multă osteneală au scos lumii la vedére istorii.

Îndemnatu-m-au mai multŭ lipsa de știința începutului aceștii țări, de descălicatul ei cel dintâi, toate alte țări știindŭ începuturile sale. Laud osârdiia răposatului Uréchie vornicul, carile au făcut de dragostea țărâi létopisețul său, însă acela de la Dragoș-vodă, de discălicatul cel al doilea al țărâi aceștiia din Maramoroșŭ scrie. Iară de discălicatul cel dintăi cu români, adecă cu râmléni, nimica nu pomenéște, numai ameliță la un loc, cum că au mai fostŭ țara o dată discălicată și s-au pustiit de tătari. Ori că n-au avut cărți, ori că i-au fostŭ destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de dânsul și atâta, câtŭ poate să zică fiéștecine că numai lui de această țară i-au fostŭ milă, să nu rămâie întrŭ întunerecul neștiinței, că célelalte ce mai suntŭ scrise adăosături de un Simeon Dascalul și al doilea, un Misail Călugărul, nu létopisețe, ce ocări suntŭ. Care și acélea nu puțină a doao îndemnare mi-au fostŭ. Câtŭ mi să pare, bine nu știu, că n-am văzut létopisețul lui Evstratie logofătul, iară cum am înțeles de câțva boieri și mai ales din Niculai Buhuș ce au fostŭ logofăt mare, pre acestŭ Simeon Dascal, Istratie logofătul l-au fătat cu basnile lui și Misail Călugărul de la Simeon au născut, cela fiiu, cestalalt nepot. Și mult mă mir de unde au luat acéste basne, că și Uréchie vornicul scrie și el: 45 de ani la domniile céle dintăi, nici o scrisoare nu să afla de lucrurile lor, ce s-ar fi lucratŭ și nici streinii n-au știut nimica de dânșii, pănă la Alixandru-vodă cel Mare și Bun. Décii au început istoricii leșăști a scrie, mai ales Bielschii și Marțin Pașcovschii, pre carii i-au urmatu răposatul Uréchie vornicul. Dacă n-au fostŭ dară dintăi scrisoare în țară și nici streinii n-au știut și nimica n-au scris, de unde suntŭ acéste basne, cum ca să fie fostŭ moșii țărâi aceștiia din temnițile Râmului, dați întru ajutoriul lui Laslău craiul unguresc? Și românii acum era în Maramoroș în zilele acelui craiŭ, cești dincoace, de unde ieste acum Moldova, iară cei

dincolo, unde ieste acum Țara Muntenească, iară în munți, pre Olt, unde și acum să pomenéște Țara Oltului și râmlenii cei discălicați de Traian în Ardeal, acum era în Ardeal.

Eu, iubite cetitoriule, nicăirea n-am aflatŭ nici un istoric, nici latin, nici leah, nici ungur, și viiața mea, Dumnezeu știe, cu ce dragoste pururea la istorii, iată și pănă la această vârstă, acum și slăbită. De acéste basne să dea seama ei și de această ocară. Nici ieste șagă a scrie ocară vécinică unui neam, că scrisoarea ieste un lucru vécinicŭ. Cândŭ ocărăsc într-o zi pre cineva, ieste greu a răbda, dară în véci? Eu voi da seama de ale méle, câte scriu.

Făcutu-ț-am izvod dintăiași dată de mari și vestiți istorici mărturii, a cărora trăiescŭ și acum scrisorile în lume și vor trăi în véci. Și așa am nevoit, să nu-mi fie grijă, de-ar cădea această carte ori pre a cui mână și din streini, carii de-amăruntul cearcă zmintélile istoricilor. Pre dânșii am urmat, care vezi în izvod, ei pavăța, ei suntŭ povața mea, ei răspundŭ și pizmașilor neamului acestor țări și zavistnicilor.

Și întăi unui Enea Silvie și cu următorii lui; însă acesta istoric nu așa greu nepriietin ieste, cât numai acest nume vlah de pe Fleac hatmanul Râmului că ieste, scrie, unde s-au lunecatŭ și săracul Uréchie vornicul. Crédem neputinții omenești.

Iară ieste altul, de neamul său leah, Iane Zamovschii, care orbŭ năvăléște, zicândŭ că nu suntŭ moldovénii, nici munténii din râmléni, ci trecândŭ pre aicea, pre aceste locuri, Traianŭ-împăratul și lăsândŭ slujitori de pază, au apucat o samă de dachi limba râmlenească. Vei vedea apoi și a cuvintelor lui răspunsul și ocara, nu de la mine, ci de la istoricii, povațile méle, la rândul său.

Putérnicul Dumnezeu, cinstite, iubite cetitoriule, să-ți dăruiască după acéste cumplite vremi anilor noștri, cânduva și mai slobode veacuri, întru care, pe lângă alte trebi, să aibi vréme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu ieste alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viiața omului zăbavă decâtŭ cetitul cărților. Cu cetitul cărților cunoaștem pe ziditoriul nostru, Dumnezeu, cu cetitul laudă îi facem pentru toate ale lui către noi bunătăți, cu cetitul pentru greșalele noastre milostiv îl aflăm. Din Scriptură înțelégem minunate și vécinice fapte puterii lui, facem fericită viiața, agonisim

nemuritoriŭ nume. Sângur Mântuitorul nostru, domnul și Dumnezeu Hristos, ne învață, zicândŭ: Čńďèňŕèňĺ ďèńŕíiŕ, adecă: Cercați scripturile. Scriptura departe lucruri de ochii noștri ne învață, cu acéle trecute vrémi să pricépem céle viitoare. Citéște cu sănătate această a noastră cu dragoste osteneală.

De toate fericii și daruri de la Dumnezeu voitoriŭ

Miron Costin, care am fost logofăt mare în Moldova

Cap I - de Italia

Toate lucrurile, dacă să încep a spune din ceputul său, mai lesne să înțeleg. Și neamul moldovénilor fiindŭ dintru o țară care să chiamă Italiia, de Italiia și de Împărățiia Râmului, a căriia împărății scaunul, orașul Râmul, în dricul Italiei ieste, a pomeni întăi ne trage rândul. Țara Italiei, de aicea de la noi, dreptŭ spre apusul soarelui ieste, nu așa depărtată de țara noastră, că de la Belgradul carile îl știm mai toți că ieste pe Dunăre, unde cade apa Savei în Dunăre, niguțătoréște mergândŭ, cale de 30 zile ieste pănă la Vinețiia și Vinețiia ieste pre pământul Italiei.

În statul său ieste între mări, ca și Grețiia, adecă Țările Grecești, că dincoace, dispre noi, să închide cu o limbă de mare, care iese din Marea Albă vinețiienii zic acei limbi Colfo de Vineție, adecă limba sau grumazii de Vinețiia să zice și cu alt nume și Marea Adriaticum, marea de Adrie. Iară mării din care iese limba acéia îi zicŭ latinii Marea Mediteraneum, adecă marea den mijlocul pământului; turcii, grecii și noi zicem Marea Albă. Iară dispre céialaltă parte, spre apus, îzbucnéște iară din céiași Mare Albă un unghiŭ de mare, însă nu cu atâta lungime, cum ieste limba aceastalaltă dispre noi. Și pre celalalt unghiŭ dincolea, ieste Ianua, noi zicem ianovezii. Însă dintre acéstea îmbe limbi ieste Italiia și în dricul pământului, spre miazănoapte, dincolo, pănă la hotarăle Franțozului.

Hotarăle ei despre răsăritŭ, dispre noi, cum s-au zis mai sus, limba de mare și apoi Stiriia, Carintiia, Avstriia, țările Împărăției Nemțești; dispre miiazănoapte franțojii, dispre apus Hișpaniia, iară dispre amiazăzi să închide cu marea ce-i zicem noi Albă și totu acéia ieste carea să închide pănă la Țarigrad.

Grecii zic Italiei cu altŭ nume Hesperiia, di pe Hesper, steaoa céia căriia zicem noi luceafărul cel de noapte, că acel luceafăr dreptŭ peste Italiia apune. Simănătoare foarte cu Țările Grecești, că cum Grețiia să încépe din Marea Albă, între mări, pănă la Machidonie, de o parte cu Marea Albă, carea să întinde pănă în Țarigrad, de altă parte limba de mare, de care s-au scris mai sus, desparte pe Italiia de Țările Grecești, așa Italiia dincoace cu limba de mare, iar dintr-acolo, despre apus, cu unghiul cel dispre

ianovezi.

Așa are ltaliia domnii împărțite în sine, cum avea și Grețiia într-o vréme, cărora domnii și țări sunt numele acéstea: Liguria, Tăscana, Umbria, Sabina, Lațium, de unde ieste limba latinească și de la Latin-craiul, Neapolis, căriia suptŭ craii Hișpaniei, Calabriia, Apuliia, Romaniia, Istriia, Hetruria, Campania și mai suntŭ mai mărunte țări, carile trec cu condeiul pentru zăbava.

Iară Grețiia avea țări anume: Acarnaia, Etoliia, Thessaliia, Fochida, Moreia, Arcadia, Elada, Olimbiia, Laconiia, Ahaia, Attica, unde ieste vestitul oraș Athina, Viiotia și iară mai suntŭ țări mai mărunte. Ieste Țara Italiei plină, cum să zice, că o rodie, plină de cetăți și orașă iscusite, mulțime și desime de oameni, târguri vestite, pline de toate bivșuguri și pentru mare iscusénii și frumusețuri a pământului aceluia, i-au zis raiul pământului, a căruia pământŭ, orașile, grădinile, tocmélele la casile lor cu mare desfătăciune traiului omenescŭ, nu are toată lumea, supt, ceriŭ blândŭ, voios și sănătos, nici cu căldură prea mare, nici ierni gréle. De grâu, vinuri dulci și ușoare, untudelemnŭ, mare bivșug și de poame de tot féliul: chitre, năramze, lămâi și zahăr și oameni iscusiți, la cuvântŭ stătători, peste toate neamurile, neamăgei, blânzi, cu oamenii streini dintr-alte țări nemăreți, îndată tovaroși, cum ar fi cu ai săi, cu mare omenie, supțiri, pentru acéia le zicŭ gentiloni, cum zicŭ grecii: celebii, și la războaie neînfrânți într-o vréme, cum vei afla la istoriile Râmului, de vei ceti de dânșii.

Acéia țară ieste acum scaunul și cuibul a toată dăscăliia și învățătura, cum era într-o vréme la greci Athina, acum Padova la Italiia, și de alte iscusite și trufașă méșterșuguri.

Ieste Italiia mai véchie decât Roma, adecă Râmul, și Împărățiia Râmului, care s-au urzitŭ în Țara Italiei după ce au nemeritŭ de la Troada Anténor și Enea, din carii, Antenor Vinețiia și olatelor ei, iară Enea Râmului și împărăției lui începători și rădăcină suntu.

Numele Italiei ieste vechiŭ, la toate istoriile céle vechi latinești, de pe Ital, craiul lor. Némții italiianului zic valios și noao, moldovénilor și munténilor, iar așa valios; franțozii italiianului valașhos, noao și muntenilor valașhos; léșii italianului vloh, iară noao voloșin, iară munténilor acum s-au luat léșii după apa Oltului și au

mai adaos tiparnicii lor o slovă: M, de le zicŭ molténi, adecă olteanŭ; ungurii italianului: olașŭ, iară moldoveanului și munteanului olah. Și Țării Italiei léșii zic Vlosca Zemlea, adecă Țara Vlohului, iară țărâi noastre: Volosca Zemlea.

Caută-te dară acum, cetitoriule, ca într-o oglindă și te privéște de unde ești, lepădândŭ de la tine toate célelalte basne, câte unii au însemnatŭ de tine, din neștiință rătăciți, alții din zavistie, care din lume între neamuri n-au lipsitŭ niciodată, alții de buiguite scripturi și deșarte. Iară nu numai numele acesta, precum ai înțeles că ieste tot unul, la toate țările, și al tău și Italiei, precum vei înțelége și mai pre largŭ, la capul deosebi de numele acestor țări, că și turcii și grecii ne zic vlah, ce și dintr-altele te vei cunoaște: obicéiuri, hire, graiul și până astăzi, că ești dreptŭ vloh, adecă italiian și râmlean.

Multe obicéiuri într-acest neam trăiesc a italiianilor, până astăzi: așa de oaspeți la casile lor, nemăreți, voioși, și libovnici (nu știu din ce munténii, o samă, s-au abătut puțintel den aceasta hire), așa la petrecănii, la întrebare unul pre altul de viiață, firea, clătirea. Cine au fost la Italiia, să vază pre italiiani, să ia aminte, nu-i va trebui mai mare dovadă, să crează că un neam suntŭ cu moldovénii.

În casa noastră au fostŭ această voroavă, în Iași cu un episcop italian, care între alte, foarte pre voia gândului mieu, mi-au zis cuvinte de acéste neamuri, dzicând așa, și era om de înțeles : Mie nu-m trebuiéște să mai citescŭ la istorii de moldovéni, cine suntŭ; pre o samă de obicéiuri, foarte bine îi cunoscŭ de unde suntŭ, așa liubovnici la oaspeți, așa femeile lorŭ să ferescŭ de vedérea streinilorŭ și să dau în laturi, așa să nu treacă feméia pe dinaintea bărbatului pe drum sau pe cărare, așa toată viiața, în mâncare cu dulceața curechiului, numai acéștea sărat, atâta osăbire, acéia și iarna și vara tot verde, nemurat. Toate acestea atocma cu italiienii sunt și a vedere să mărturiséște o fire. Cu multă mirare am stătut de mărturia acelui vlădică, de mare aguitoriŭ istorii méle.

Înțelége-vei și din capul care să va scrie din graiul cestorŭ țări că și limba ieste dovada că în graiul nostru până astăzi sunt cuvintele, unile letinești, altele italienești. Să miră un historic anume Cavație, dzicând: De mirat lucru ieste că limba moldovénilorŭ și a munténilorŭ mai multe cuvinte are în sine râmlenești, decât a italienilor, măcară că italianul tot pre un locŭ cu

râmlénii. Ce acéia nu-i divă, că italianii târziu ș-au scornit limba, din letinească, așa de iscusită, de dezmierdată, cât că ieste limba îngerească îi zicu-i. Și întru unile voroave peste samă își aduce cu a noastră, ales cu acéste silaves: deliia, di, delia voi, vo siniorio, cum la noi: la dumneata, de la tine, de la dumneata, la voi, de la voi, care acés-tea în limba letinească, adecă râmlenească, acum nu încape, ce cură fără acéstea în măsurile sale.

Un historicŭ, anume Eneas Silvii, de care ți-am pomenit, la predoslovie, și câțva alții, pre urmă și pre cărarea lui, au scris în istoria sa cum moldovénii, carii lăcuiescŭ pre pământul Dachii de Sus și munténii pre Dachiia de Jos, acestŭ nume, vlah, îl trag anume după Fleacŭ, hatmanul Râmului. Și aceasta părere a célui Enea nu ieste de aiurea, numai au cetit niște stihuri a unui dascal anume Ovidius. Pre acélŭ Ovidius l-au făcut, cum zicŭ turcii, surgunŭ, de l-au gonit din Râm tocma la Cetatea Albă, pre Marea Neagră Avgust-chesariŭ, împăratul Râmului, pentru niște cărți ce scrisése în stihuri de dragoste, de să umplusă Râmul de curvii dintru acéle jocuri ale lui, cum fac și moscalii, de trimit la zatocenii, adecă în urgie, la Sibir, și pănă acum. Acela dară dascal Ovidie au scris câteva cărți, șezândŭ la Cetatea Albă în urgie, iară în stihuri, că ș-au fârșitŭ acolo și viiața. Și pre numele lui ieste balta Vidovul, la Cetatea Albă. Într-acéle cărți, una ce are nume de Pontŭ, scrie la un priietin al său la Râm, anume Grețin, acéste stihuri. Iată că ți le însemnezŭ latinéște scrise și pre limba noastră tălmăcite:

Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus, et illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli;
Hic arcu fisos, terruit ense Getas.

Ghieții ținea într-o vréme, acum Flacus ține
Râpa scump-a Dunării, el singur cu sine.
Iel au ținut Misiia în pace cu credința,
Pre ghieți au scos de aicea, el cu biruința.

Așa însemnează acéste stihuri ale acelui dascal, pomenindŭ pre acel Fleac, căruia numele la Istoriile Râmului ieste Fulvius Fleacus consul, precum chiema ei pre atuncea hătmăniile lor. Și de acéste stihuri s-au legatŭ întâi acela Eneas Silvii și după dânsul și alții. Și între acéia aflŭ și eu pre Uréche, săracul, următoriŭ: să fie numele

acestor țări, vlah, de pre acela Fleac, hatmanul Râmului; căruia lucru Carion istoricul stă împrotivă și cu dânsul și Topéltin de Mediiași, anume zicândŭ deșchis: Ceia ce au scris că numile vlah acestuia neam, adecă al Moldovei și al munténilor, ieste de pe hatmanul Râmului Fleac, basne suntŭ.

Eu încă cei partea mea cu dânșii, cu acești doi țiu pentru acéste doveade, care deșchis ți-am scris, cum toată lumea zice italianului așa cu un nume și noao pănă astăzi. Și acel Fleac, de au bătut războaie cu tătarii, pre Dunăre, iară la discălicatul țărâlor acestora, nici o treabă nu are, care suntŭ după Fleac discălicate, de Traian, împăratul Rămului, din Țările Vlohului, adecă a Italiei, fără numai va zice cineva că italianii acestŭ nume vlah au dobândit după Fleac, care lucru n-am cetitŭ nici la o istorie a Râmului și de Italiia. Alte chipuri și capete au avut Italiia mai vestite și mai vechi decât acela Fleacŭ; cum ar fi luat Italiia nume de la acéla?

Ci de Italiia atâta ajunge, câtŭ ți s-au arătat cu mărturiile și istoriile și numelui care-l avem de la alte neamuri, tot unul pănă astăzi. Să pășim de acum și la altile pre rândŭ.

Capul al doilea - Pentru împărăția râmului

Împărățiia Râmului căriia putére și lățime asémenea nu au fostŭ nici o împărăție de cândŭ ieste lumea, de măriia ei citéște toate istoriile lumii, mai mare nu vei afla alta, nici în céste vacuri de acum, nici în céle trecute. De această împărăție vei afla și prorocii, ales de Daniil prorocul, cu dezlegarea visului lui Navohodonosor, împăratul Asiriei.

De aceasta împărăție cântă și sfânta besérică, întăia slava, glas 2, la veceriia nașterii domnului și Dumnezeului nostru Isus Hristos: Ŕâăuńň Ĺäèíî íŕ÷ŕëńňâuțmu íŕ çĺěëè adecă: Cândŭ Avgustŭ unul stăpâniia tot pământul. Acest Avgust împărat al Râmului au fostŭ și în zilele lui au născut și mântuitoriul lumii, fiiul și cuvântul lui Dumnezeu din preacurata fecioară Mariia.

Numele său trage de pe orașul Roma, noi zicem Râmul, care oraș ieste în Italiia, pre apa Tivrului curătoare în Marea Albă, cu cale de câteva zile mai jos de Râm, din izvoarăle munților Italiei început. Iară începutul împărăției aceștiia, cum s-au și mai pomenit la capul cel dintâi, de Italia (care ieste mai véche decât Râmul și decât începutul împărăției, pentru acéia pricină s-au pus și întâi la Italia rândul), ieste din Troada, care o au răsipit-o elinii, sau cu altŭ nume grecii, trăgândŭ multă vréme războaie cu troadénii pentru mare strâmbătatea lor, ce le făcusă grecilor troadenii, cu furtișagul Elenii, femeii lui Menelau, prin Alixandru, feciorul lui Priiam împăratul Troadei. Care făméie să să întoarcă grecilor pururea sfătuia doi domni din Troada, Antenor și Enea, că întorcând-o, dzicea că s-a potolit vrajba cu grecii. Ci măzdind pre alți sănatori domni, ficiorul lui Priiam, să ție cu dânsul, să nu să dea Elena, s-au trăgănatŭ sfada, pănă la stingerea de totŭ a Troadii, câtŭ n-au hălăduit niminea altul, nici în cetate, nici în olatul ei, fără acei doi ce s-au poménitŭ, Antenor și Enea, cu gloatile lor. Ori că științdu-i grecii că acéia sfătuia spre bine și nu i-au gonitŭ, ori că ei, ca niște oameni cunoscândŭ la ce trage lucrul, s-au păzit de vréme, au ieșitŭ cu casile și cu oamenii săi, încărcați în vase. Din carei Antenor au discălicat Vinețiia pre pământul Italiei, iară Enea, pogorându-să mai jos, au abătut la malul iară al Italiei, unde stăpâniia Latinus-craiul o

parte de Italia. Și îndemnatŭ și de prorocii lor pe atuncea păgânești, au început sfada cu acel craiŭ anume Latinus, de pre a căruia nume ieste limba latinească.

Nu era încă cu oameni deși acéle locuri așezate pre acéle vrémi și singur craiul mator de zile, numai cu o fată de trupul său care era logodită după un domnŭ de Italia anume Turnus, carile avea mulți domni de Italia neprietini. Pre acéia i-au tras Enea în tovărășie împrotiva lui Turnus și a lui Latin-craiul și cu câteva războaie cu mare vărsare de sânge, înfrângândŭ pre Turnus, până și la pierirea lui în războiŭ, au căutatŭ lui Latin-craiŭ a priimi pre troadéni în țara sa, în Italiia și pre Enea ginere în locul lui Turnus, că lui Enea doamna îi murise de groază, cândŭ au văzut arzândŭ de toate părțile Troada. Așa s-au făcut, troadénii moșani Italiei, așezați și legați întru sine cu italiienii, să trăiască troadénii pre limba și pre pravilile de giudețe a italiienilor și italiienii să priimească bozii și rugile și obiceiurile de bisérica troadénilor.

Și dintr-acestŭ Enea și fata lui Latin-craiul suntŭ, din seminție în seminție, născuți doi frați, anume Romul și Remu, carii au urzit orașul Roma. Și zidindŭ pre jumătate Romul și pre jumătate de orașŭ Rem și încă neînălțate zidurile, au venitŭ întru una din zile Rem să vază sporiul lucrului a frăține-său, în partea unde zidiia frate-său, Romul, și vrândŭ să facă șagă, au sărit peste zidul frăține-său râzând. Înloc frate-său, luând semnŭ de piezi răi orașului, apucă un fuște și lovéște pe frati-său pen mijlocul trupului. Cade Rem mortŭ de rană, iară Romul, stândŭ asupra trupului, au zis: Așa să petreacă toți carii vor vrea să saie zidurile acéstea. Și au stătut, singur Romul și urzitoriŭ orașului și crăiei, de pre a căruia nume ieste și numele orașului Roma, până astăzi și de pe orașŭ și numele împărăției.

Fost-au această împărăție din ceputul său, de la Romul craiul dintăi, supt crai, până la Tarcvinius cel Mândru, îi zic râmlenii Tarcvinius Superbus, adecă Mândru. Al aceluia un fecior ce avea, au făcut silă noaptea la casa unui domnŭ, lipsind domnul de acasă, anume doamnii sale, Lucrețiia, care, după acéia silă din patŭ nu s-au mai sculatŭ, ci au scris la bărbatul său, unde era, și la unchiu-său, vestit senator pre atuncea la Râm, anume Brut, să vie cum mai de sirg la dânsa, că ieste spre moarte. Și dacă au sositŭ și au intrat

în casă și unchiul acei fămei Lucreției și bărbatui ei, au zis: Îngăduiți, nu vă apropiiareți de patul mieu spurcatŭ de ficiorul lui Tarcvinii. Iară trupul de ieste și silit, nevinei méle moartea mea va fi martor. Și au scos un cuțit, de suptŭ perină, de acéia treabă gătit mai denainte și s-au lovitŭ cu cuțitul întru inimă. Au năvălit bărbatul ei și unchiu-său la patŭ, ci în deșertŭ, că căzusă cuțitul cu rana adâncŭ, din care, după câteva ceasuri au murit Lucrețiia. S-au făcut, o zarvă mare și turburare în tot orașul de o faptă ca aceasta și s-au strânsŭ tot orașul la Brut, cărora au arătatŭ tuturora fapta ce au făcut ficiorul craiului și cuțitul crunt de sângele nevinovatii fămei și silă. Și au stătut tot Râmul și înloc și olatele, de au jurat cu Brut, cum să nu mai sufere craiŭ asupra sa. Iară Tarcvinie, urât și părăsit de toți și de slujitorii lui, pentru spurcata fapta acéia și sila, au fugit la franțozi, cu carii, trăgândŭ ajutoriŭ, s-au ispitit cu sila să coprinză iară scaunul Râmului, ci tot gonit și răsipit s-au întorsŭ și n-au mai dobânditŭ ce au pierdut, în toată viiața sa, nici el, nici altul.

Și de atuncea s-au cârmuitŭ acea împărăție totŭ suptŭ sfatul sinatorilor, cum vedem acum că să cârmuiéște Veneția, pănă la Avgust-chesar, 500 și mai bine de ani. De mirat lucru că această împărăție, la câtă putére și lățime au venitŭ, totŭ într-acéle 500 de ani, de suptŭ cârma sfétnicilor au crescut. Și alegea ei din an în an câte doi mai mari, cărora cu numile boierii le zicea consules, adică capetile sfatului, că consilium lătinéște ieste sfatul.

Și mai mare era acestŭ nume de boierie, consul, decât împerator, că acesta nume împerator era hatmanilor, carii ducea în vreo parte oștile și trăiia acestŭ nume numai pănă era în oaste, cine era. Iară dacă să întorcea acasă sau la Râm, nime și nimărui nu să zicea împerator, ce iară pre numile ce avea dintăi. Va să zică împerator poruncitoriŭ, care nume apoi pentru mare izbândă ce făcea acei imperatores, adecă hatmanii, au căzut de să numescŭ împărații cu acestŭ nume și au ieșit mai mare și mai de cinste decâtŭ numile crailor.

Hotarăle aceștii împărății a Râmului mai necoprinse suntŭ, că nu niscareva munți sau ape curătoare, cum vedem acum că despartŭ crăie de crăie și împărăție de împărăție, ci din toate părțile le-au fostŭ hotarul Marea Ochianul, care încunjură pământul,

începândŭ dispre părțile despre miază-noapte, Ochianul cela ce încunjură Englitera și totŭ acela Ochian și dispre apus, pe după Hișpania și Portogalia și de la părțile apusului să trage tot acela Ochian, încunjurândŭ totŭ pământul despre amiazăzi, pe după Africa, noi zicem Barbarezii, până vine la Marea Roșie, care ieste între Eghipet și Araviia. Câte împărății, craii, domnii, țări suntŭ, di le încunjura Ochianul, precum s-au poménitŭ mai sus, toate supt ascultarea Împărăției Râmului au fost.

Încă mai spre răsărit de la Marea Roșie, de la Ochianul de amiazăzi, tăind pre uscat Aravia, Asiria, Siria, până la muntele Caucas, între Hăndii și între părthi și de acolo până în Marea Caspiei și Armeniile amândoao și câte țări suntŭ între Marea Caspiei și între Marea Neagră, ghiurgii, mingrelii, cerchiezii și alte țări și de acolo apa Donul și Volga, toate suptŭ ascultarea Râmului au fostŭ și de la Iuzbec hanii cei mari de la Râm lua steag de hănii.

Cu Hăndiia numai nu au închiiat toată lumea dispre răsărit și veniia și de acolo multe țări să să închine. Ci de la o vréme nici-i mai priimiia ca locuri depărtate.

Și unghiul cestalalt, la Ochian, pre unde sunt acum șvezii și Dania și unghiul spre apa Renului, pre acéste țări nemțești că și șvezii și danii tot némți suntŭ și un neam sunt nu i-au putut supune nici într-un chip râmlénii, până la îndireptatul acei împărății în multe părți. Și câtă oaste au pierdut cu némții, bătândŭ războaie, cu céialaltă parte de lume nu o ar fi pierdut-o. Însă numai o parte de némți supuși n-au fost, iară cât ține apa Renul și célelalte și peste apa Renului, multe locuri supuse au fostŭ, cum și Englitera și franțozii și toată Hișpania. Caută acum cu cugetul întru atâta lungime și lățime de lume, câte împărății mari suntŭ acum, cum ieste Englitera, Franțozul, Hișpaniia, némții până la apa Renului; la Africa: Fesul, Liviile, Mareh, Afri, până mai tot Eghipetul, habeșii și Împărățiia Asiriei, Persul, Armeniile, Capadochia, toată Greția și Machidonia, Iliriia, Dachiia, unde suntem noi acum și alte țări și ostroave și pre Ochian și pre Marea Albă și pre Marea Neagră și pre Caspiia. La toate acéstea ieșiia pașii de la Râm, pre un an pre unile, la altile pre trei ani și mai mulți. Câteva coale de hârtie s-ar mai lungi, de ași sta a pomeni anume țările toate. Pașii ieșiia și la țările jidovești, la Ierusalim, de la această împărăție, de care lucru deșchis

te va învăța sfânta Evanghelie, a patru evangheliști. O seamă de țări mai depărtate dintr-acéstea supt crai birnici le lăsa: la Africa, ales la Eghipet, Armenia, iară célelalte, cum ieste Șpania, Englitera, franțozii, némții, până la apa Renului, Italiia, Țările Grecești, toate țările Ierusalimului, Anadolul, ostroavele, tot cu senatorii Râmului să cârmuia. Pentru acéia au zis un filosof al lui Pir, craiul epiroților, adecă al arbănașilor cândŭ l-au trimis în solie la Râm, că au văzut sfatul lor de împărați adunatŭ.

Ci câtŭ ne trebuiéște la rândul istorii noastre, ne ajunge de atâta de Împărățiia Râmului.

Capul al treilea - De Dachiia

Dacă s-au început de Italiia a zice, de unde ieste venit neamul acestor țări și de Împărățiia Râmului, de care împărăție suntŭ discălicate céste țări cu râmléni, vine rândul acum și locului acestuia, la ce loc au venitŭ acestŭ neam, din locurile céle dintăi.

Locul dară acesta, unde ieste acum Moldova și Țara Muntenească ieste dreptŭ Dachia cum și tot Ardealul cu Maramoroșul și cu Țara Oltului. Altŭ nume mai vechiŭ decâtŭ acesta, Dachia, nu aflu în toți câți suntŭ istorici, că de le-au zis cineva că ieste Schitiia, de pe schiți, adecă tătari căci au năbușitŭ pre acéste locuri mai pre urmă tătarii și mai înainte de Atila, descălicătoriul Țărâi Ungurești și a ungurilor pre acéste locuri. Dachiia numele său cel vechiŭ tot au ținut la toți istoricii. Cum s-au zis, Schitia ieste direapta Iuzbecul, adecă Tartariia cea Mare și o parte de Împărățiia Moscului.

Dachii aceștia cu multe vacuri mai nainte de Hristos au așezatŭ locurile acéstea. Pomenéște de dânșii Cvint Curțius istoricul, de faptile lui Alexandru Machidon (însă nu acea Alexandrie mincinoasă, care ieste pre limba noastră, plină de basne). El scrie Sahi, dahi, masagheti, tot un neam suntŭ, venit din părțile Hindiei pre acéște locuri, când încă lumea mai rară au fost în oameni. Și dintr-acești dahi noi zicem și grecii, dachi, iară latinii și léșii, dații să țin sasii de Ardeal (și pănă nu de multŭ au fostŭ și la noi în țară, iară la satile céle hănești, la Bugeac și acum suntŭ, de le zic testebani) că să tragŭ și au mari istorici martori. Limba lor iară așa véchie ieste; au price între sine cu némții pentru mai de multe vacuri, carii suntŭ mai vechi de dânșii, și ceștia că némții au luat de la dânșii limba, iară nemții că sasii au ieșit de la dânșii, din Saxonia. Ci acéste prici le lăsămŭ la dânșii, noi numai pomenim cât slujaște rândul nostru la povéste.

Hotarăle Dachiei, dispre răsăritŭ ieste Nistrul apa, la istoricii cei vechi Tiras, iară dispre amiadzădzi Marea Neagră și Dunărea, dispre apus Panoniia, acum Țările Budii, dispre miazănoapte Morava și Podolia în Crăiia Leșască, unde ieste și Camenița. Suntŭ o samă de istorici carii dau și Podolia și câmpul peste Nistru până la apa

Buhului și peste Dunăre, Misiile amândoao, cărora le zicem noi acum Dobrogea și o parte de Iliriia, să fie fostŭ de Dachiia.

Puternică într-o vréme, cât supt vrémea Împărăției Râmului supt Domentiian-împăratŭ, iară la Dachia crăind Decheval-craiul, lua dachii o sumă de bani din visteriia Râmului, cum lua tătarii de Crâmŭ de la Moscŭ și de la léși, să nu le robească țările, că prăda și dachii Italiia cu călărimea, pănă în zilele lui Traian-împăratul, ce au împărățitŭ pre urma lui Domentian-împăratul.

Capul al patrulea - De Traian-împăratul

Traian, împăratul Râmului, al șaptelea după Avgustu-chesar, de neamul său șpaniol, coprinzândŭ scaunul împărăției după Domentian și văzândŭ la slăbiciune împărățiia sosită, din rea și desfrânată cârma împăraților răi și zburdați (că și Dioclitiian și cela lumii ocara și tiranul Neron, totŭ înaintea lui Traian au fostŭ), întâi au așezatŭ împărățiia în ce era stricată și veniturile ei, apoi îndată s-au apucatŭ de oaste împrotiva tuturora carii ieșisă de suptŭ ascultarea împărății țări și întâi ales asupra dachilor, țiitoriiul acestor părți.

Așa să întărisă neamul dachilor asupra Împărăției Râmului, câtŭ scriu istoricii, în zilele lui Domentian-împăratul și birŭ lua din vistieriia Râmului, pentru să nu strice țările împărăției cu prăzi, că fiind neamul dachilor pre acéle vremi călăreți, prăda țărâle ascultătoate de Împărățiia Râmului cu călărimea, pănă și Italiia de prăzile lor nu hălăduia, cum am văzut în vacul nostru pre tătarii Crâmului, fiind mai puțini decâtŭ oștile Moscului și a Crăiei Leșești și de la amundoao acéstea neamuri lua daruri, pentru să nu facă cu ceambulurile lor stricăciune țărâlor lor.

Întăi, dară, Traian, marile și vestit împărat, au făcut oaste împrotiva dachilor, cum scrie Dion, carile au scris viiața acestui împărat și alți istorici după dânsul, 600.000 de oaste, slujitori de oaste au avut, fără altă mulțime, ce să trage dupe oști, ales după oști mari, mulțime, și au purces din Italiia spre acéste părți ale Dunării.

Cum scrie Istoriia de patru monarhii ai lumii, de clătirea aceștii împărății de la Râm spre acéste părți, ca pre la 120 de ani după Hristos au fostŭ. Împrotiva căruia nici Decheval craiul dachilor așa fără războiŭ nu s-au lăsat, ci trecândŭ cu oștile sale Dunărea, au stătut împrotiva lui Traianŭ, împăratul cu războiŭ în Țările Misii, căriia îi zicem noi Dobrogea.

Stătut-au un războiŭ mare și nu puțină vărsare de sânge, însă pre acéle vremi în toată lumea nu era altă oaste, nici mai teméinică, nici mai stătătoare, nici mai trainică la toate lipsele oștenești ca

slujitorii Râmului, neînfrânți și din firea lor și cu tocmeala oștilor lor, care vedem acum la némți tocmeala oștilor, toată bulucuri și pintre buluc și buluc loc deșertŭ, să aibă loc deșchis și alte bulucuri, slobod meidan să aibă, cândŭ ar trebui să dea ajutoriŭ bulucurilor celor ostenite în războiŭ sau înfrânte oaste proaspătă pre acéle slobode de oști maidanuri. Niciodată toate bulucurile încep războiul, ce céle tocmite în frunte și alte bulucuri cu mare tocmeală și méșterșug stau în paza acelora ce fac războiul și așa luptândŭ multă vréme cu o parte de oști, alte părți sta gata, netrudiți, proaspătă oaste prelesne urnescŭ pre céialaltă oaste, carea odată își varsă și sloboade toată vârtutea. Că acea oaste ce sare toată odată, toată odată să și răsipéște. Cu aceasta tocmala a oștilor sale râmlénii au supus toată lumea.

Marie tărie și neînfrântă avea și oastea machidonénilor pre vrémea lor, ales tocmeala pedestrimei lor, căriia zicea ei falanx, însă era prea strânsă acea falanxŭ și la greu să lega pedestrașŭ de pedestrașŭ. Cu mare greu să rumpe acéia oaste, că cu tocmala ei au călcat Alexandru Machidon tot răsăritul. Însă pe urma lui, dacă au început machidonénii a bate războaie cu râmlénii, pierdea războiul machidonénii, cum va vedea cine va ceti războiul lui Perseu, împăratul machidonénilor, cu Emilius, hatmanul Râmului.

Auzit-am pre mulți dând vina aceasta, cum și léșii și moscalii și alte neamuri creștinești nu sar odată cu toții la războiŭ. Nu știu ce zic; oștile teméinice cu multe ceasuri, cu multe zile, bat un războiŭ și știu aceasta. Că întâi léșii și moscalii, de s-ar slobozi toată oastea odată, nici un războiŭ nu ar lua, ce toate le-ar piierde. Așa Decheval, craiul dachilor, luptându-să câteva zile să oprească oștile lui Traian, n-au putut birui, ci au purces oștile din războiŭ în răsipă.

Traian-împăratul după izbândă au căzut, la apa Dunării, unde, șezândŭ cu oștile, au adunatŭ din toate dintr-acélea părți și olate lucrători și au ziditŭ cu mare minune vacurilor pe urmă, pod peste Dunăre, de piatră, cu turnuri de piatră, carele să pomenéște pănă astăzi, Turnul Severinul. În Țara Muntenească ieste acela loc; malul dincoace al acelui olatŭ îi zicŭ muntěnii județul, cum ziceam noi ținutul Jiiului.

Cercat-am câtva din ce ieste, de au primenit numele său acestŭ turnŭ, de-i zicŭ Severinul, că acestu lucrŭ, că l-au ziditŭ Traian-

împăratul și nu altul deplin și aievea, fără număr odoacă spun istoricii cândŭ au făcut și podul, căruia cu ochii noștri am privit pragurile prin apa limpede a Dunării, cândŭ am mersŭ cu Dabija-vodă cu oștile la Uivar. Cum acel turnŭ ș-au schimbatŭ numele și n-au ținut numele ziditoriului său, cum ține șanțul Troianul până astăzi, a ști nu pociŭ. Atâta numai, ori pre urmă că au trăitŭ acolo vreun domnŭ cu acestŭ nume, Severin, cum spun și munténii, ori pre numele vreunui pristav la lucrul lui sau la rădicatul lui, după ce să pustiisă întăi.

Fost-au și un împăratŭ pre urma lui Traian, Severus, care nume și pre o piatră ce s-au aflatŭ la cetățuia năruită la Galați am cetitŭ însumi eu Severus imperator romanorum, adecă Săverii împăratul râmlénilor. Însă numai atâta am putut ceti, célelalte slove, deși și aduc cu latinești, iară a înțelége limba latinească, nici într-un chip să pricépe. Cum pre un ban de aramă galben, iară la acea cetate năruită am aflatŭ, câtŭ un ort de mare, nimenea nu poate mai mult a dizlega fără: Marchiianopolis. Iară turnul acela și podul peste Dunăre, nimenea altul, ci Traianu-împăratul, ca și șanțul Troianul, l-au făcut; nu vei afla din sute de istorici într-alt chip.

După ce au gătitŭ podul peste Dunăre, Traian au trecut toată oastea peste Dunăre, dincoace în ceasta parte, în pământul unde ieste acum Țara Muntenească. Și i-au ieșitŭ iară cu oștile sale Decheval, craiul dachilor, la care războiŭ stândŭ tare dachii și craiul cu ei, însuși craiul au pieritŭ la acel războiŭ. Și așa au purces, după acel războiŭ pierdut și pierirea craiului lor, totŭ neamul dachilor în răsipă de pe acéste țări, unde ieste acum Țara Muntenească și țara noastră, Moldova. Câtă țară au și rămas pre loc, prostime, țărani, toată o au scos-o Traian de pe acéste locuri peste munții care desparte Țara Ungurească dinspre noi. Iară aicea, îmbe acéste țări, și Țara Mutenească și Țara Moldovei, de la Dunăre până suptŭ munți și până în Marea Neagră și de la apa Nistrului până iară supt munți, tot cu râmléni și căsași au aședzat și mai mulți oșténi, precum zicŭ ei: colonia romana, adecă discălecarea Râmului. Și așa ieste discălecatul cel dintăi acestor țări cu râmleni. Cine ar vrea să știe, să vază și cu ochii martorii, citească pre istoricul Dion, carile au scris viiața lui Traian-împăratul și pe Evtropii, carile au scris viiață lui Adriian-împăratul iară al Râmului și pre Bonfin istoricul ungur și din alți istorici, anume: Carion, Cavații, Silvius, Cromver

leah, Piasenschii de Premisla, Gvagnin litfan și mai ales și din cești mai de curândŭ: Topeltin de Mediiași, iscusit istoric, carile de-amăruntul din Dion scrie de neamul țărilor acestora și ales de descălicatul cel dintăi pe acéste părți de lume, de Traian-împăratul.

Măcară că capetile dachilor, domnii cu toate casile lor, s-au tras toți peste munți în Ardeal și de acolo s-au închinatŭ cu toții la Traian-împăratul, totŭ nu i-au crezut, ce și peste munți pentre dachi au discălicatŭ râmléni, pentru să nu mai poată a-și rădica capul dachii împrotiva împărăției, carii vedem și pănă astăzi în tot Ardealul și în țările de sus céle unguréști mai în jumătate cu ungurii, români, adecă râmléni, suntŭ lăcuitori pănă astăzi.

Era acestŭ obiceiŭ la Împărățiia Râmului dacă să umplea Italiia, dricul împărăției, de lăcuitori, de nu le ajungea, nici-i biruia pământul cu hrana, scotea cu sorți căsași di pen orașă și de prin sate și-i muta la altă țară, unde vedea părți mai rari de lăcuitori, sau unde vediia că să rădica de suptŭ ascultarea împărăției vreo țară, acolo cu sutile de mii de case să muta și le împărțiia locuri și zicea acei discălicături noao: colonia romana, adecă discălicarea Râmului. De care colonie a lor ieste plină lumea și la Asiia, adecă Anadol și la Africa, căriia îi zicem noi Barbarezii, și la Hișpaniia și pre apa Renului, la némți și la franțozi. Și la Rumele, în Țările Grecești, un neam ce le zicem coțovlah, colonia Râmului ieste.

Litva în Crăiia Leșască direpți râmléni suntŭ, însă acel neam al Litvei nu de râmleni aduși suntŭ pre acéle locuri, unde lăcuiescŭ acum, ci de tirăniia lui Neron împăratului al Râmului. Multe case mari cu gloatile sale, cu domnul lor Lizbon, fugând de răotățile lui Neron la némți și de acolo cumpărându-și vase de mare, pre marea céia ce lovéște la Gdansca au mersŭ, pănă la Liflantŭ, o țară, și de acolo descălecândŭ malul, s-au lățitŭ pănă unde ieste Litva acum. Mulți ani suptŭ ascultarea rusilor au fostŭ, pănă înmulțindu-să din an în an, apoi ei au supus pre rusi, de le suntŭ vecini rusii acei a toate țări.

De ar întreba neștine: Atâtea colonii în lume, de unde așa mulțime discălicate, numai de la Italia să iasă atâtea țări descălicate dintr-însa? Trebuiéște să știe că într-acéia țară au fostŭ pe acélea vacuri scaunul împărăției, orașul Râmul, care orașŭ, nu cum suntŭ acum împărățiile, ci au ținut toată lumea de la apus, aproape și

pănă totŭ răsăritul, fără puține împărății la răsăritŭ, pre carii amu nici-i primiia. Iară soli toate țările acélea cu daruri trimitea. Spre miazăzi și pănă unde să închide lumea cu Ochiianul, suptŭ Împărățiia Râmului au fostŭ și spre miiazănoapte numai niște unghiuri, pe lângă mări nemțești, unde ieste acum Crăiia Daniei și a Șvedului, acélea țări drepte nemțești suntŭ și un neam acélea numai au hălăduitŭ, de n-au fostŭ supuse suptŭ Râm niciodată. Curia dară din toată lumea la Italiia, să fie și în volniciia Italiei șpani, adecă șleahtici.

Și a doao pricină, nu ieste în toată lumea altă parte de lume pământŭ ca Italiia, de tot bivșugul și dezmierdatŭ, cât bine i-au zis raiul pământului.

A treia pricină și mai mare decâtŭ acéle doao ce s-au poménitŭ, că râmlénii din toată lumea lua a zécea din oameni tineri, cum lua turcii din Rumele; zicea râmlénii acelor oameni obsides, adecă zalog de credință țărâlor. Și pre acéia punea de-i învăța ca la școală osteniia și carii era pre la școale, încă suptŭ steaguri le zicea tirones (sfântul mucenic Theodor Tiron, dintrŭ acei slujitori au fostŭ). Iară dacă să învață bine cum va purta sulița, cum va muta pavăța, cum va întoarce sabiia, îi scotea la războiŭ și cu vréme din tirones ieșiia, de le zicea veteranii, adecă slujitoriŭ vechiŭ, bătrân. Acestor veteranii apoi îmbătrâniți în slujbe vestite îi scotea de suptŭ steaguri și le da pre la orașă și la sate locuri de casă, de vii, de grădini, de pământuri și așa să umplea Italiia cu mulțime de oameni, câtŭ nu-i coprindea pământul.

Multe obicéiuri de ale Râmului suntŭ acum la turci ca acéstea, ce iau și ei de a zecea oameni și iară așa îi împart pre la grădini întăi, apoi în ceata ienicerilor și fac și ei apoi din slujitori bătrâni oturaci, curugii și timaruri. Toate acestea și altile multe obicéiuri de la Împărățiia Râmului suntŭ, că și ienicerii cum suntŭ acum la turci, la Râm pritoriiani, adecă pedestrime de divan le zice, cum la turci culoglŭ și așa bulucurile pre numere: biringi, ichingi, iuciungi; la râmléni primani, secundani, terțiiani, cvartani, tot pre numere bulucurile, adecă: cei dintăi, cei ai doilea, cei ai treilea, cei ai patrulea, pre numărŭ să știia bulucurile. Și nu-i divă că la turci vedem obicéiurile acéstea, care au fostŭ și la Împărățiia Râmului, căci că Țarigradul și câte țări țin turcii în ceastă parte de lume, care

să chiamă Evropa, parte de Împărățiia Râmului ieste.

Alexandru Machidon pe vrémile împărăției sale încă au făcut pre numele său colonii și întăi la Eghipet acel vestitŭ orașŭ, Alexandriia, unde să scură apa Nilului în mare, iarăș și pre apa Donului și pre apa Hăndului și la perși au discălicatŭ orașă și olate pre numele său. De ar hi acum Istratie logofătul și fiiu-său un Simeon Dascalul și nepotu-său, un Misail Călugărul, cum s-ar apuca de aceasta povéste cu basnile lor, céle ce au scris că rădăcina acestui neam, carele ieste acum pre acéste locuri, din temnițile Râmului ieste? Că Traian-împăratul adevărat că de la Râm au adus și căsași, adică de la Italiia și așa ieste: și căsași au adus, iară nu din temnițele Râmului, ci oroșani căsași, săténi, tot din slujitori așezați. Și casă de domni au așezatŭ aicea pre la cetăți. Cum și Dragoș-vodă mare năpaste îi ieste să fie fost păstor, pre mărtoriia maramoreșenilor, cu urechile méle am auzitŭ că au fostŭ ficior unui Bogdan-vodă, născut din Maramoroș, după ce au scos de aicea mulțimea de tătari și cu bulgărimea de la Volga năbușiți și apoi pre urmă și Attila cu ungurii.

Din temnițe cu sutele de mii de oameni cum s-ar afla? Și apoi fămei, iară atâta tălhărițe? Deci, unde ieste și cât vac ieste de când au venit Traian pre aicea și când s-au bătut Laslo, craiul unguresc, cu tătarii? Între Traian și între Laslo-craiul 800 de ani sunt. Și au scris ei, aceşti istorici, Istratie logofătul și Simion Dascalul și Misail Călugărul că acest Laslo au cerșut de la Râm oameni. Și neamul românilor acum trăia cu domnii săi în Maramoroș, ceşti dincoace, iar cei dincolo, dispre munténi, pre apa Oltului. Nu să prinde dară, cum zic aicea: manno, țigănéște.

Așezândŭ Traian și domni prin cetăți, cum zic la léși, caștaleani cineși domnul cu olatul său: dominus după latinie ieste la noi: domnu iar pre la toate marginile și locuri alese oșténi, cu nume pre atuncea țărilor acestora, unde ieste acum Moldova și Țara Muntenească, Dachiia Inferior, adecă Dachiia de Jos, iară Ardealului și părților celorlalte de sus, precum s-au pomenitŭ de hotarul Dachiei, în capul de Dachiia, Dachiia Superior adecă Dachia de Sus. Și suptŭ acel nume au trăitŭ aceste țări, pănă la al doilea discălicatŭ cu Dragoș-vodă. Și acum mulți ne zic noao, țării noastre și Țării Muntenéști, streinii, Dațiia, însă norodul, neamul

lăcuitorilor, nu ș-au schimbatŭ numele său, ci tot romanus, apoi cu vréme și îndelungate vacuri romani, apoi rumâni pănă astăzi. Și țările megiiașii, știind de unde au ieșitŭ neamul acesta, că de la Italia, cării țări îi zicŭ streinii vlah, vloh, unii zic valios, ungurii olaș de pe vloh, adecă italian, au zis vlah și munténii Valahiia, mai târziu.

După așezarea cu râmléni pre acéste țări, Traian-împăratŭ au purces pre Dunăre în jos cu oștile sale, de care s-au pomenitŭ de vechi istorici că 600.000 de oșténi numai de războiŭ au avutŭ. Și trecând apa Sirétiului, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul, Donul, care ape acéstea toate pre atuncea cu alt nume au fostŭ, nu cu acéstea de acum. Sirétiului numea Halut, și acum istoriile vechi scriu Prutului Hierasus, Nistrului Tiras, Buhului Hipan, Niprului Borestines, Donului Tanais. Și această apă Tanais, Donul, împarte Asiia de la Evropa, cum desparte la Țarigrad boazul de mare între Țarigrad și între Schiudér. Țarigradul singur și cu Galata de Evropa ieste, iară Schiudériul dincolo de Boazŭ Anadol, căruia îi zicŭ istoricii Asiia.

Că în patru părți împart istoricii lumea: răsăritului zic, cu toate împărății, acei părți Asiia, părților dispre miazăzi, câte țări suntŭ, Africa, parților dispre apus și dispre miazănoapte, Evropa. A patra parte ieste America, care parte așa ieste depărtată și vine cum ar fi suptŭ noi, că cândŭ ieste la noi zioă, la dânșii atuncea ieste noapte și cândŭ la noi noapte, la dânșii zioă, că fiind pământul rătundŭ, cum ar hi împrotiva noastră, suptŭ noi acea parte ieste.

Acéstea dară doao părți de lume, Evropa și Asia, dispre părțile de miazănoapte desparte Donul, iară într-acoace împarte Marea Neagră și bogazul cela ce să scură Marea Neagră în Marea Albă, tocma supt orașul Țarigradului și în gios pre Marea Albă până unde cade apa Nilului în Marea Albă și Nilul desparte Asiia de Africa. De la Nil să încépe Africa și Eghiptul amu nu de Asiia, ci de Africa ieste, cum toate țările câte suntŭ de la malul Nilului, până să închide cu Marea Ochianului, carea încunjură pământul, alăturea cu Marea Albă, până să cură și Marea Albă în Ochian, la Hișpania, dincolo Africa, dincoace Evropia, Hișpaniia de Evropa, Fesul, dincolo de Marea Albă, de Africa. Acéstea pomenindu-să pentru deșchisul minții, să să înțeleagă statul lumii, ne întoarcem la istoriia

noastră de Traian, cum nu s-au îndăstulatŭ cu atâta parte de lume, câtŭ au călcatŭ cu oștile sale, de au trecut toată Evropa pe dincolo pănă la apa Donului, care apă din inima Țărâlor Moschicești iese și cade în Marea Neagră, la Crâm, ci trecândŭ Donul, au călcatŭ și Asiia, lovindŭ pre la Iuzbec, mari țări tătărăști. Iară de la Iuzbec, pe după Marea Caspiei, care mare desparte Cazanul și Azderhanul de Țările Persului, pe la Bahtri și acolo, pin Țările Persului și prin Asiria la Eghipet, unde la Eghipet, de boala ce-i zic desintiria, adecă deznodarea vintrelui, și-au sfârșitŭ viiața.

De acestŭ vestitŭ împărat ai și șanțul Troianul, săpat de oștile lui în vécinica pomenire, începândŭ din Țara Muntenească, peste toate apéle acéstea, care s-au pomenitŭ, Sirétiul, Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul, pănă la Don, totŭ acestŭ șanțŭ, carile îl vedem aicea la noi. Eu l-am trecut aproape de Nipru, pre la un târgŭ anume Vciorașnoe, tot pre câmpii, acel orașŭ nu departe de Chiov ieste, și Chiovul ieste pre apa Niprului și presémne cum mérge șanțul, apa Niprului, mai sus de Chiov o au trecut-o Traianŭ cu oștile sale.

Să află unii de zicŭ că acestŭ șanțŭ, carile îl vedem pănă astăzi suptŭ acestŭ nume, Troian, să fie săpatŭ pentru sprijineala dispre tătari, închizândŭ locul dispre câmpi de năvala prăzilor tătărăști, în care era și răposatul Panaiotachie terzimanul cel mare și vestit pe vrémea lui la împărăție. Nu știu unde și la ce istorii va fi cetit acestŭ lucru. La voroavă cu mine pentru șanțul acesta, au dat samă că un istoric, anume Bonfin, ungur, pomenéște de șanțul acesta. Cum mi să pare, cine atâta loc de lume, începândŭ din Țara Muntenească, pănă peste apa Donului ar hi putut apăra peste totŭ locul? Și aicea la noi, să zicem că de la capul șanțului, de unde să încépe totul, pe deasupra Galaților, alăturea cu Dunărea mérge pre aproape și peste Prut, iar nu departe de Dunăre, pre la satul turcesc acum, Troianul; dară deci unde să dipărtează la câmpi și de la Dunăre și de la Marea Neagră, iar peste apa Nistrului, ca mai departe mérge peste câmpi pe la târgul Vciorașnoe, pre unde l-am trecut eu, mai pe din sus de Chiov lovéște la Nipru și de la Niprul cu mai mare depărțime de mare, la Don. Cum zicŭ, cine ar fi putut apăra atâta loc Bahtri, sau Bahtriana, în Afganistanul de azi. și ține? Că de au fostŭ aicea țara discălicată des de Traian, cum ieste între acéste ape, Prutul și Nistrul, dară de la Nistru pănă la Nipru și de la Niprul pănă la apa Donului și Traian-împăratul prin pustii au

mersŭ. Așa și lui Panaiotachie i-am răspunsŭ, la ce n-au știut cum mi-a mai răspunde. Așa zic și celorlalți, câți au mai scris, așa și lui Bonfin, de au scris așa, cum să fie șanțul acéla săpat de vreo sprijineală de tătari. Mai de crezut suntŭ acéia carii țin că Traianu-împăratul au săpat acesta șanțŭ în vécinica pomenire și veste și să să știe șleavul oștii de ceia carii să tragŭ după oști mari, niguțători și oșténi, cum vedem și acum pre împărații turcești și vezirii lor, pre unde mergŭ cu oștile, fac movile pe șleavul oștilor și pentru véstea și pentru îndireptarea celora ce vin, ori oșténi, ori olăcari, ori niguțători, pre urmă dupre oști. Nici te mira cu cine ar fi săpatŭ un șanțŭ mare ca acesta căci cu mult mai mare au fost, numai cu vremi îndelungate s-au năruit și mâlit o oaste de 600.000 de oameni numai slujitori, fără alte mulțime. Într-o zi o sută de mii de oameni să să înșire în rândŭ unul lângă altul, să arunce lutul cineș dreptŭ sine, caută cât loc pot coprinde 100.000 de oameni. Pre ușoară socoteală: loc de doao mile de céle mari, de nu și trei mile vor coprinde 100.000 de oameni, un conac întreg să face de oaste mare. Și la 600.000 de oameni, a șasea zi într-o săptămână o dată unui om vine rândul la săpat. Și acestŭ număr al oștii acelui împăratŭ, fără altă mulțime ce să trăgea după oști, scrie Dion istoricul, carile au scris viiața și faptile acestui împărat și Evtropii istoricul, carile au scris viiața lui Adrian-împăratul, ginerile lui Traian, carile, după moartea lui Traianŭ, el au stătut împăratŭ Râmului. Și acesta Adrian au făcut Odriiul, orașul, pre numele său, unde să împreună trei ape: Tungea, Marița și Arta în pământul Trachiei.

Cu acéște oști Traian, căruia numele în Istoriile Râmului Ulpius Traianus, au călcatŭ această parte de lume, călcate și de alții cu oștile Râmului, mai nainte de dânsul de Pompeiŭ cel Mare și de Iulie Chesariul și de Avgust Chesar, însă nu pre aicea, ci pe la perși. Iară acesta împărat Traianu pre aici au venitŭ și au încunjuratŭ aceasta parte de lume, cum s-au pomenitŭ, și iel au discălicat neamul, semințiia care trăiéște pănă acum în Moldova și în Țara Muntenească și cât norod ieste în Ardeal cu acestŭ nume: român.

Cap al cincilea - Aicea vine rândul să pomenim de cetățile ce se află aicea în țară la noi

Aicè ne trage rândul a pomeni de cetățile țărâlor acestora; câte sunt acmŭ și-n Bugeag și aicè la noi în țară și de față ce stau și alte năruite, cât de-biia să cunoscŭ că au fostŭ cetăți și câte sunt în Țara Muntenească. Mare nevoie este a scrie de dânsăle, de cine ar fii făcute, că cât amu nevoit și câtŭ amu cercat să știu ceva, de ce niiam făcute sunt, un cuvânt, o pomenire n-am putut afla; cu mare jele. Și oricum, într-alt chip a fi nu poate, numai ce sunt făcute de dachii cei vechi. Că întâiu Cetatea Albă, mai înainte de Traian au fost, că Avgustu-chesariul, care împătat a Râmului acmu triimitea și el boierii cei greșiți la închisoare, cum dzic turcii, surgun, la Cetatea Albă, unde și pe un dascal anume Poblius Ovidius, l-au trimis pentru niște stihuri de dragoste, ce scrisése acel dascal, de îndemnase Râmul la curvie, carele au și murit în Cetatea Albă. Și o baltă ce ieste acolo, Vidovul, pre numele acelui Ovidius ieste.

Și așea și acestealalte cetăți, cum ieste Suceava, Neamțul, Hotinul, Tighinea; însă pândzăle la toate cetățile acestea, cela cu al doilea rândŭ, de domnii sunt adaose, cum să pot vedea că toate au pândză și-ndoite suntŭ. Céle mai vechi mai mici sunt și ca niște caștele, adecă turnuri, au fostŭ, precum și tocmite. Cearcă la turnul cetății Sucevii dispre amiadzădzi, unde scrie sus că ieste tocmit de Irimie-vodă și la porta cetății vei afla numele lui Despot-vodă, care slove pe lângă buor le-am cetit eu sângur.

Și așè, de pre Cetatea Albă luând dovadă, că aceiia cetate cu mult mai înainte au fostŭ de Traian, poate fi céstelalte de râmleni, după ce au descălecat Traian aicè. Din ceste neamuri, al triilea să le fie făcut nu încape, fără una, cum am înțeles de cetatea Sorocii, să fie făcută de un Pătru-vodă, de care lucru mult mă mir că Urechii vornicul nu pomenéște. Aflu pomenită cetatea Chilii, carii o scrie în v leat 6973 (1465) că au luat-o Ștefan-vodă cel Bun de la turci, ș-apoi la v let 6987 (1479) iunie 22 dzăli, că în cestu an au început Ștefan-vodă a zidi cetatea Chilii și au și săvârșit-o într-acelaș an. Dar mă mir cum încape acestu lucru, că întâiŭ scrie că au răscumpărat-o de la turci, închinată de nevoie, ș-apoi să o zidească,

cum va fi acel lucru? Ași dzice că acel zidit de dzice, să o fie tocmit. Dar la v let 6973 păn la v let 6987, 14 ani suntŭ; cini ar fi stricat, și nice scrie să fie stricat-o cineva acești 14 ani. Citéște gheografiile ceste de curândŭ și vei afla în Historiile Țarigradului că împrumutândŭ cu bani ianovezii pre împăratul Țarigradului, de oști împrotiva turcilor, le-au dat zalog Crâmul și acesta parte de loc, unghiul Mării Négre, cu scălile lui, unde este acmu Bugeacul. Și atuncè ianovedzii au făcutŭ Chiliia pe Dunăre și Chiefè, care ieste pre malul mării în Crâmŭ; Chiefè are altŭ nume Theodoziia, la Historiie.

Să află și de greci făcute cetăți, cum este Turnul Neovtolem, o cetate pustie, îmi pare să fie pe Cogâlnic, în Bugeagŭ; tătarii și ai noștri îi dzic Tatar-Bunar, că Neoptolem este nume grecescŭ.

Altele multe, cărora stau năruiturile, de-biia semnele să cunoscŭ, cum ieste mai sus de Gălați, ce-i dzic Gherghina și pre Milcov, mai sus de Focșeni, de care pomenéște Urechie vornicul că o chema Crăciuna. Și tot pe o poveste stau și céle câte să află în Țara Muntenească, sau de dachi sau altele de râmléni făcute sunt. La podul lui Traian peste Dunăre, în Țara Muntenească (Românească), la giudețul Jiiului, ieste iar năruită o cetățuie, aciè adevărat de cine ieste făcută, cu numele Săverinul ieste, de care și mai sus s-au pomenit. Așijderea și peste Dunăre au făcut pod, lucru de mirat, pecum mărturiséște și Dion la Viiața lui Traian, a căruia pod și astădzi să cunoscŭ pragurile în apă. Și mai încolo pe Dunăre, în preajma, ieste turnișorul Săverinului, de Săver-împăratul făcut și atâta. Iar pe ce vréme au făcut Săver nu scrie. Iar la alți historici, cum la Dion carii au scris Viiața lui Traian, așè și la Topeltin, să află scris lătinéște: Traiani aeterna columna pe româniia: A lui Traian, vécinicul stâlpul. Ce dintrŭ aceste să cunoști că une cetăți într-acesti țări și de râmléni sunt făcute.

La năruiturile cetății de la Gălați, din sus, unde cade Bârladul în Dunăre, s-au aflat un ban de aramă galbăn și de mare cât un ort, nu mai gios, în carele slovele nu s-au putut ceti de cie ce știu lătinéște, fără unii ce știu mai bine grecéște dzic că scrie Marchiianopolis, și samănă așea, iară celélalte slove de înțeles nu suntŭ.

Așijderea o piiatră mare adusă la Gălați la biserica Dii, mai mult nu s-au putut înțelége, făr de atâta, lătinéște: Severus

imperator romanorum; iar românéște: Sever a Râmului împărat. Și acei cetăți dzicŭ Gherghina.

Iar banul ce au aflat mai gios de Roman, iar la năruitura unii cetăți, de care cât șestacii cei de patru bani leșești și mai gros, de aramă roșie și chipul domnului suptŭ pălărie nemțască și-n pregiur slove sârbești: wňĺöú ěwëäŕâńęiè: tatăl Moldovei, iar dintr-altă parte scrie: hereghia de Moldova. Acii hereghiia lătinéște să dzice: hereditas, adecă: strămoșie.

Pentru acéia dzicŭ de cetăți că unile de domnii acmu, după a doa descălecătura a țărilor suntŭ făcute, adecă zidite.

Și așea, cât s-au putut ști de cetăți, acéste suntŭ acestor țări, că sunt unele făcute de dachii, cum ieste deschis la Cetatea Albă, celelalte și de râmléni și unele mai pe urmă și de domniele țării. Și atâta putem ști de cetățile carii să află într-această țară.

Capul al șaselea - De numerile neamului acestor țări și de port și de limba graiului, de unde au luat, așijderea și de tunsura, carei să află și acmu la prostime pe supt munte, lăcuitorii ce suntu și de lége creștinească, de unde au luat

Mare dovadă neamurilor, din ce rădăcină și izvor suntŭ, numile care au și în de sine și la alte țări streine și măcară că nici un neam nu ieste în toată lumea să aibă numai un nume, ci unile dispre capetile céle dintăi a vreunui norod stăpânitoare, alte nume suntŭ di pre locuri, de unde suntŭ începute, multe di pre cetăți mari, multe de pre ape vestite. Cum vedem neamul nemțescŭ suptŭ acéste numere: întăi și mai ales și mai de cinste: alamani și așa le zic istoriile céle vechi și turcii; al doilea nume: gherman, adecă doi frați, latinéște ghermanus; o seamă de istorici le zicŭ tevtones, di pre capul lor Tevton, italiianii zicu tudesco, poate fi iară di pre Tevton; léșii, moscalii, noi zicem némți. Mai apoi alte numere despărțite ca crăngile dintr-un copaciŭ: șvedzii, danii, franțozii, saxonii, belghii, batavii și alte țări mai mărunte, totŭ din rădăcina cea véche a alamanilor crăngi și părți suntŭ.

Așa hișpanii; ibării, țiltiberii, portogalii, iară tot un neam suntŭ; franțozii, galii tot un neam suntŭ. Turcii, de pre locul lor, Turhistan, de pe capul lor cel dintăi Osmangic: otomani, osmanlâi. Moscalii, rusii, bolgarii, sârbii, harvații, slovații, bohemii, rații, polații totŭ un neam slovenescŭ suntŭ, fără alte numere ce suntŭ la streini. Că întăi acestui neam grecii le-au zis savromatis, de pe ochi mierăi și albeneți, adecă ochi de șopârlă. Tătarii, tartari, de pe apa Tartara, schitii de pe sălbătăcie, nohai. Așa toate neamurile suptŭ multe numere toate suntŭ. Ungurii: huni, maghiari, ugrii, iară sasii: dachii, sații, goții, masaghetii. Și acéstea nu toate numerile, numai unile dintr-însile ți le-am însemnatŭ, pentru înțelesul numerilor mai lesne neamului și acestor țări, Moldovei și Țărâi Muntenești și românilor din Ardeal.

Așa și neamul acésta, de carele scriem, al țărâlor acestora, numele vechiŭ și mai direptŭ ieste rumân, adecă râmlean, de la Roma. Acest nume de la discălicatul lor de Traian, și cât au trăit pănă la pustiirea lor di pre acéste locuri și cât au trăitŭ în munți, în

Maramoroș și pe Olt, tot acest nume au ținut și țin pănă astăzi și încă mai bine munténii decât moldovénii, că ei și acum zic și scriu țara sa rumânească, ca și românii cei din Ardeal.

Iară streinii și țările împrejur le-au pus acestŭ nume vlah, de pe vloh, cum s-au mai poménit, valios, valascos, olah, voloșin, tot de la streini suntŭ puse acéste numere, de pre Italiia, cărora zic vloh. Apoi mai târziu, turcii, de pre numere domnului carile au închinat țara întăi la turci, ne zic bogdani, munténilor cara-vlah, grecii bogdano-vlah, munténilor vlahos. Că acestŭ nume, moldovan, ieste de pre apa Moldovei, după al doilea discălicatul aceștii țări de Dragoșu-vodă. Și munténilor, ori de pe munte, muntean, ori de pe Olt, olteani, că léșii așa le zic, molteani.

Măcară dară că și la istorii și la graiul și streinilor și înde sine cu vréme, cu vacuri, cu primenéle au și dobândescŭ și alte numere, iară acela carile ieste vechiŭ nume stă întemeiat și înrădăcinat: rumân. Cum vedem că, măcară că ne răspundem acum moldovéni, iară nu întrebăm: știi moldovenéște?, ce știi românéște?, adecă râmlenéște, puțin nu zicem: sțis romanițe? pre limba latinească. Stă dară numele cel vechiŭ ca un teméi neclătit, deși adaog ori vrémile îndelungate, ori streini adaog și alte numere, iară cela din rădăcină nu să mută. Și așa ieste acestor țări și țărâi noastre, Moldovei și Țărâi Muntenești numele cel direptŭ de moșie, ieste rumân, cum să răspundŭ și acum toți acéia din Țările Ungurești lăcuitori și munténii țara lor și scriu și răspundŭ cu graiul: Țara Românească.

Și acestŭ nume vlah de la turci și de la greci ieste, de la némți vallios, de la franțoji valahos, de la léși voloșin, de la moscali și de la rusi tot așa voloșin și de la unguri olah; acesta nume tot de pe vloh ieste și vloh ieste italiianŭ, din care țări a vlohului, adecă a Italiei, au pornitŭ Traian, împăratul Râmului, fără număr mulțime de norod și i-au așezatŭ în aceste țări a Dachiei cei vechi. Să fie acest nume vlah de pre Fleac hatmanul Râmului, precum scriu unii, basne suntŭ.

Și așa dovedindŭ numele neamului acestuia, cum vezi din istorici mari și mărturiia țărâlor înprejur, ne trage rândul a pomeni de portul. Care acum portul stătătoriŭ ca numele și ca limba nu ieste, ci ia un neam de la alt neam porturile cu vréme. La care schimbarea hainelor face și locul, de le caută a face și îmbrăcăminte

trupului, precum ieste firea ceriului a vreunii părți de lume. Că întăi la acéste părți de lume, unde trăéscŭ moscalii, rusii, tătarii, să fie omul îmbrăcat în haine franțozești, ar crăpa de frigŭ. Și măcară și la noi pre aicea ce ierni suntŭ, Țara Italiei ierni ca acéstea nu are niciodată, ci foarte blânde ierni, cum suntŭ la nŭoi toamnile, și mare darŭ au acéle țări a Italiei, cât și vara năduşăli nu suntŭ ca aicea la noi, ci călduri cuvioase, puțin nu ca primăvara, cum ieste la noi la maiu, la iunie. Le-au căutatŭ dară acestora oameni mutați pre acéste locuri a-și schimba portul hainelor după vrémea acestor locuri.

Cătră acéstea toate, caută ce scrie de portul rumânilor iscusitul istoric Lavrentie Topeltin din Mediiași, cuvintele lui ți le izvodescŭ: Rumânii de Ardeal, ai noștri, poartă o haină de la umere până peste tot trupul îmbrăcați, ne fac mare învățătură portului de vacurile céle de demult, care au ținut părțile acéstea de la septentrion, adecă părțile carile suntŭ aproape spre miiazănoapte, tot trupul acoperitŭ, care feliŭ de haine pomenéște un dascal anume Marțialis, că să chiema endromida, cu aceste cuvinte: Îți trimitem endromida, vechiŭ portŭ, nu mândru, iar bun de luna lui dichemvrie. Șlice au de pâslă, pe limba noastră dețască cuglă (eu socotesc cu chivere, care am apucatŭ eu și la boieri aicea). Caută ce zice de opinci tot acela istoric Topeltin, și nu de la sine, ci pune cuvintele a mai vechi de sine istoricilor, anume Alfonsŭ și pre Plavt și pre Ag. Ghel, carile au scris cărți de porturile céle vechi limbilor: Féliul încălțămintelor a românilor ieste cu piiéle crudă, de fiéștece dobitoc, piste picior învălit bine în obiiele de lână încalță și apoi piielea acéia leagă cu curea piste picior, de înfășoară piciorul de la dégite până sus, toată glezna. Și acéstea ieste portul râmlénilor celor vechi, strămoșilor lor, care purta la oști. Acestŭ fél de încălțăminte a slujitorilor oșténi era la râmléni. Numai atâta osebire vedem, pe cum cetim în istoriile céle vechi, că oșténii Râmului nu învăliia în obiiele, ce gol piciorul încălța cu piiele și cu legături în cruciș, ca gratia; în opinci numai cât, ține piciorul la călcăi lega. Acéstea suntŭ cuvintile acelui istoric, din cuvântŭ în cuvântŭ. La noi de necinste ieste acést fél de încălțăminte acum, la acéstea vacuri, care era de cinste la râmléni și de vitejie portŭ. Vedem acum la cerchezi că acest, fél de port de încălțăminte pentru sprinteniie țin.

Aicé ieste locul a pomeni și de tunsura acia, de care au scris un

Simion Dascal și mai nainte de dânsul Istratie logofătul.

Aceasta, precum s-au arătat de portul și încălțămintele opincilor din historicul Topeltin și iarăși dintr-însul să arată, de care așea dzice: Mă mirŭ cum de doo feluri de tunsuri au luat ardelenii noștri de la râmléni, carii o țin o samă și pănă astădzi: un fel de tunsură mai adâncŭ la tunsură, pe lângă peliță aproape, alt fel mai departe de peliță prin peptine tund părul. Și acei tunsuri mai aproape de pieliță noi dachii o numim schieren, iar acesta mai depărtat de peliță o numim coluen. Și tot Topeltin dzice: Râmlenilor le placea a rade și în chipul ceatleului acoperiè căruntețile sale și pricină da că la cap din dos, la ceafă, tundea părul, să fie capul totŭ slobod de sudori și în răcoreală la ostenele. Vede-se dară că ieste vechiŭ obiceiŭ tunsura aceasta, care și pănă astădzi se vede la o samă de lăcuitorii a țărâi noastre și-n Ardeal, și ieste de la râmléni aceasta, sămnŭ slujitorescŭ, că în chipul cetlăului își învăluia capul slujitorii Râmului cu taftă supțire, ca-n chip de cunună slujitorească. Vădu-să dar basnele acelor scriitori mai sus pomeniți, Simion Dascalul și Istrate logofătul și acel amăgeu, Misail Călugărul, carii au scris că sămnul acei tunsuri ca un cetlău au fostŭ sămnŭ tălhărescŭ, cu carei însamnă râmlenii cei de rău făcători.

Rămâne aici rândul a arăta de graiul și slovele, de unde ieste izvorât, acestor țări de care pomenim. Precum dar s-au arătat de-plin neamul acestor țări aședzate pe aceste locuri de râmleni, așè și graiul totŭ de la râmleni izvorât, cu ciilalți historici mărturiséște și Topeltin, care așè dzice: Am dovedit mai sus a fi Italiia pricina descălicării valahilor, așè și aicè aceiiaș laudă mărturisim, că limba lor ieste limba vechilor romani, amestecată sau mai mult stricată cu sârbască, rusască, dățască, horvățască slovenească procâi. Și dzice precum și un historicŭ ce-i dzic Covațiiocie au socotit precum graiul de casă a ardelenilor mai mult are în sine însămnarea graiului românescŭ și lătinescŭ, decât a graiului de acmu a italiianilor.

Și cu vréme îndelungată, ce nu strămută și nu astupă, vestite împărății, crăii, domnii, așè și graiul romanilor pre aceste locuri cu îndelungată vréme și răsipă lăcuitorilor, romanii de supt aceste locuri, care pustiindu-să de năvala tătarâlor, să mutase aceștia de aicè la Maramorăș, cei din Țara Muntenească la locurile Oltului, trecândŭ munții, ș-au stremutat, și graiul. Că unde dzice lătinéște:

Deus, noi dzicem: Dzău sau Dumnădzău, meus, al mieu, așijderea, unde țelum ei, ceriul, homo, omul, fronsu, fruntea, anghelus, îngerul. Iar nice unili cuvinte nu suntŭ să nu fie protivnice cu lătinéște, sau la început, sau la mijloc sau la fârșit, iar unele stau neclătite, cumu-i barba-barba, luna-luna și altete ca acestea: vinum-vinul, panis-pâne, manus-mena, culter-cuțit.

Și așè cum amu dzis, cu vrémea ș-au schimbat graiul și s-au amestecat cu slovenescŭ, dațescŭ și cu alte care le-am pomenit dintru Topeltin. Pe această poveste cură și aflatul slovelor, cu care și scrisoarea de la sârbi o au luat-o, amu după a doa descălecătură de Dragoș-vodă aicè în țară și la munténi Negrul-vodă.

Cătră acestea adaogim rândul aicè obiceilor meselor și ospețelor, carii să văd că-s vechi ținute aicè într-aceste țări și le ieste de la vechii romani, precum a închina păhar pentru sănătățile priietinilor ș-a împăraților, că scrie Dion vestitul historicul, care întru laudă împăratului Avgustŭ cum vechiŭ obicei au fostŭ ca nărodul giurând pre piedzii cei buni sau nărocirea împăratului, să bè la ospețe pentru sănătatea lui. Ciiarcă de aceasta mai pre largŭ la Pliniie. Acestŭ obiceiŭ și la némți și la unguri, la ardeléni, vechii romani și la noi pe urmă, de pomenesc la mese sănătățile domnilor cu păhare pline de băuturi, așè și a priietinilor. La acestea și obiceiul ce stă încă într-aceste țări, adecă aicè la noi și la muntèni și la darea datoriei de opște, adecă la moarte, vechiŭ obiceiŭ, că dzice Topeltin: În Ardeal dachilor, obiceiŭ cu mare petrecere a duce mortul la groapnița; mărgŭ înaintea boierilor cântăreții și preuții, pe urmă viniia cielaltă mulțime, închipuind cum și ceielalți vor mérge unde și cel mortŭ, ca cum ar dzice: mergi, că noi te vom urma. Vechiŭ obiceiŭ și la râmleni; le dzicé trimbițe înaintea osălor, cum mărturiséște Ovidius: Cantabat moestis tibia funeribus adecă: Cânta trâmbiță de jelea astrucării. Și aceasta la cei mai de cinste oameni să făcè, precum și astădzi la aceste țări, la astrucări domnilor și la alții oameni de cinste. Și iar tot acel Topeltin dzice: Muierile daților osăle părinților, a ficiorilor, a bărbaților și altor rudenii cu bocet nespus mărgŭ după ose, cu plânsuri de mirat și cuvinte de jele cuprindŭ osăle și cu glas mare toată viiața omenească o plângŭ. Scrie Varro în cartea a 4, de viiața romanilor, cum cerca muiere, care avea glas mai bun, de cânta la osă, precum aceastaș și aici în țară să face și pănă astădzi și cu alăute.

Și acestea le-am arătat ca și dintru acéștea să să cunoască niiamul cu obicéiurile că au ieșit de la Râmŭ.

Cap al șeptilea și cel de pre urmă - vini rândul a arăta cât au trăit aceste locuri cu oameni după descălicarea lui Traian cu românii de la Italiia

Năbușit-au dar tătarâi pe aceste locuri și mai mulți, cu Atila din părțile Schitii Asiiatică, care și craiŭ au stătut întăi unguroscŭ.

Iar Topeltin scrie, cum Gallienus-împăratul, socotind cum aceste descălecături de pe aceste locuri a lui Traian nu vor sta, le-au mutat în Dobrogea. Și așè românii din Țara Muntenească au trecut munții, aședzându-să la Olt, la Herțeg și pe la Făgăraș. Iar céștealalții, unde suntem acmu noi, mai târdziu, după ce n-au putut mai mult a sta prin cetăți si pre supt munți, pentru lipsa hranii, au trecut munții la Maramorăș, aședzându-se pe la Giurgiu și pe la Ciucŭ.

Iar după ce s-au pustiitŭ de la Atila și cum amŭ dzis mai sus că unii mutați peste Dunăre, la Dobrogea, unii peste munți asupra Oltului, cei din Țara Muntenească, cestilalții la Maramorășŭ, păn la vrémea lui Laslău, craiului creștin unguroscŭ, la a căruia vréme s-au descălecat al doilea rândŭ de Dragoș-vodă țara noastră și de Negrul-vodă Țara Muntenească.

Ia dară aminte, atâta vac ce au trăit lăcuitori romani pen Maramorășŭ și pe la Olt, megiiași cu alte limbi atâta vréme, au n-au putut să să schimbe și graiul celŭ chiar românescŭ? Și acesta ieste pricina de s-au strâcat lăcuitorii acestor țări graiul acmu la a doo descălecătură, cu graiul strămutat și schimbat cu unguroscŭ, cu sârbăscŭ, cu dățăscŭ, cu slovenescŭ i proci, veniți pe aceste locuri. Dzice-va neștine: dar cum de-au lăsat cei de pre urmă împărați, ce au fostŭ a Râmului pe urmă, și după ce au mutatŭ marele Costantin scaunul Râmului la Țarigrad și pe urmă alți împărați creștini, Leon Înțeleptul, Iraclie, Iustiniian și câtva hatmani vestiți? Răspundzŭ: că după ce s-au mutat scaunul la Țarigrad, mai multŭ zăbavă sa cu persi avea împărații, pe urmă cu sarațini și aceste locuri stă fără agiutor și așè pustiirea lor de tătari, cum s-au dzis mai sus.

Și aceste câte s-au putut afla de descălecatul cel dintăiŭ pe largŭ s-au scris; mai multe ce lipsăscŭ să nu fie mirare, câte vacuri

de oameni s-au petrecut. Pentru acéia, ce nu s-au putut plini, crede, iubite cetitorule, uitându-te la atâta vacŭ, că nu s-au pomenit păn la acesta anŭ nimé de descălecatul țărilor acestora.